

סימן א'

שיעור רבינו הגדול הגאון רבי מענדל אטיק שליט"א*

שיעור א' - בפוגיא דמבוי עקום

מדבר לחוד דמצריך לי' צוה"פ כמפולש ולא דייק לה מכו"ע דהא שמואל לחי מיהא בעי לעקמומיתו, וכפי פירושו האחר של פרש"י ז"ל עכ"ל. והיינו דמבאר הרשב"א דבהכרח לא סבר שמואל דפרצתו בד' דאי הכי לא הוי סגי לי' בלו"ק וכמש"כ הראשונים: "דאין לו"ק מתירים את הפרצה", ונראה דאף הריטב"א דכ' דס"ל לשמואל פרצתו בד' ואפ"ה לו"ק מהני בהם, לאו משום דפליג וס"ל דלו"ק מתירים את הפרצה, דבודאי זו ס"ל ג"כ דאין לו"ק מתירים את הפרצה, וכמש"כ הריטב"א להדיא. אלא נראה בדעת הריטב"א דהכא שאני כיון דל"ה הפרצה אלא באמצע המבוי ודפנות המבוי ממשיכים אותו ^{שם} שוב הו"ל הפרצה כראשו, ובראשו שפיר מהני לו"ק כבכ"מ, דאין הלחי בא לתקנו כפרצה אלא משום דנידון כראשו ודו"ק (וע"ע להלן סוף סק"ד).

מביא פלוגתא בין הרשב"א והריטב"א אי שמואל מצי למיסבר דפרצת ד' הוי פרצה - וקשה בד' הריטב"א דאי סובר שמואל דפרצת מבוי בד' היאך מהני בו לו"ק הא אין לו"ק מתירין את הפרצה - מיישב דהכא שאני כיון דהפרצה הוא באמצע המבוי

א. עירובין ו' א' ארנב"י כוותי' דרב הונא מסתברא דאתמר מבוי עקום רב אמר תורתו כמפולש ושמואל אמר תורתו כסתום, במאי עסקינן אילימא ביותר מעשר בהא לימא שמואל תורתו כסתום, אלא לאו בעשר וקאמר רב תורתו כמפולש ע"כ. וכ' הריטב"א וז"ל: וה"ה דמצי לאתויי מדשמואל דאמר תורתו כסתום לפי' הזקן שמצריך בו לחי, אלא דניחא לי' לאתויי מדרב כיון דרב חנן בר רבא דפליג על רב הונא משמי' דרב הוא דקאמר לה עכ"ל. ומבואר דאף שמואל מצי למיסבר דפרצתו בד' מדאמר דבעי לחי בעקמומיתו אע"פ דל"ה אלא פרצת ד', כ"ה דעת הריטב"א.

ד' החזו"א (ס' ס"ה סק"ט) דדעת שמואל דפרצת מבוי בעשר, דאי הוי סבר דפרצתו בד' הו"ל למיחשב מבוי עקום כמפולש ^{שם}

ב. והנה בחזו"א (ס' ס"ה סק"ט) הוכיח דדעת שמואל דפרצת מבוי בעשר, הא פרצה ד"ט ל"ה פרצה. ומשום דאי הוי סבר דפרצתו בד' הו"ל למיחשבינהו כמפולש

אמנם ברשב"א כתב וז"ל: וארבעה ועשר דאמר' הכא דצריך תיקון ואין קורת המבוי מתירתן לא סגי לי' באותה פרצה בלחי או בקורה, שאין לו"ק מתירין את הפרצה אלא צריכין צוה"פ והיינו דכי אתא ר"נ למידק ממבוי עקום לא דייק לה אלא

~~~~~ וביאורים ~~~~~ הערות ~~~~~

* דברים אלו נמסרו ע"י רבינו הגרמ"א שליט"א ביום ד' לס' ויחי י"ג טבת תשס"ג בהיכל כולל "ישועות משה" בית שמש - נו"נ ע"י לפי הבנתינו בלבד ולא היו למדאה עיני רבינו שליט"א

ואיננו איננו לאקשוי לדבריהם קושיי הדו"א היאך ס"ל
לשמואל דמבוי עקום אין תורתו במפולש הא את לי
פרצת ד' דחוי פרצה - מיישט דשאני פרצת ד' מפרצת י'
- ביאור הדברים

ד. אמנם באמת צריך ליישב הראי' דאייתי החזו"א מד' הש"ס דקאמר אילימא ביותר מי' בהא לימא שמואל תורתו כסתום, ומבואר איפה דאי פרצה - מיבעי למיהוי דינו כמפולש. וצריך לחלק לדעת הריטב"א והרשב"א, דסברי דשאני פרצת י' מפרצת ד'. פרצת י' דהוי פרצה בדיני המחיצות - מדהוי פרצה אף בחצר - לזו מהני הפרצה לאשווי ב' המבואות כא', ותו הוי כמפולש, לא כן פרצת ד' דבחצר ל"ה פרצה, הרי בע"כ דל"ה חסרון בגוף המחיצה, אלא דבדיני מבוי הוי פרצה, זו אין בה לאשווי ב' המבואות כחד אלא קאי דינא אדוכתא וב' המבואות אדינייהו קיימי דכב' מבואות הן ול"ה מפולש. מאי אמרת דאיכא פרצה, ולו"ק אין בכוחם להתיר את הפרצה כדכ' הרשב"א והריטב"א, הנה הרשב"א באמת הוכיח מהא, דס"ל לשמואל דאין פרצתו בד', והריטב"א דכ' דשמואל ס"ל דפרצתו בד' יש ליישב כמש"כ לעיל דהכא שאני כיון דהפרצה אינה לרה"ר אלא דופני המבוי ממשיכים שם א"כ לא חשיב הדבר פרצה אלא כאמצע המבוי * ודו"ק.

ד' הרא"ש בפסקיו (פ"א סי' ו') דלדעת רש"י דבעי' תקוקן בעקמומית מצי למיעבד צוח"פ בב' ראשיו ולז"ק בעקמומיתו, וק' כנ"ל היאך מהני לז"ק בעקמומיתו הא אין לז"ק מתירים את הפרצה - מעלה ביאור מיוחדש דעביד לז"ק כנגד דופן הקצר ושום חז"ל השני פרוץ

ולביעי צוה"פ מהאי גיסא ולו"ק מאידך גיסא ומדלא קאמר הכי ש"מ דפרצתו ב"י. וחילי' דהחזו"א דכל מאי דהוי פרצה אית בה לאשווי' להו כמבוי מפולש - הוא מהא דאמר הש"ס אילימא ביותר מעשר בהא לימא שמואל תורתו כסתום, הרי מבואר בגמרא דכל מאי דהוי פרצה אשווי' משוי' להו כמבוי מפולש, ולכך כ' דה"נ דכוותה אי הוי סבר שמואל דפרצת מבוי בצדו בד' הוי פרצה, הו"ל למיהוי בהכי כמפולש, אלא בהכרח דסבר שמואל דפרצת מבוי בצדו ב"י הוא דהוי פרצה.

חוכחה מד' הרשב"א והריטב"א הנ"ל דלא כד' החזו"א
 ג. אמנם מאי דפשיטא לי' להחזו"א בד"ז
 חזינן מד' הראשונים לא כן וכמו
 שיבואר א. מד' הריטב"א דנקט דשמואל ס"ל
 דפרצת מבוי בד' הוי פרצה, דהא כ'
 הריטב"א דהש"ס הו"מ לאוכחי מדשמואל
 דפרצת מבוי בצדו בד' [וכנ"ל סק"א] מבואר
 בזה דאע"פ דס"ל לשמואל דפרצת ד' הוי
 פרצה, אפ"ה קסבר דמפולש ל"ה. ב. ואף
 הרשב"א שכ' דמדשמואל לא הו"מ לאוכחי
 כיון דשמואל ס"ל דפרצת מבוי בד' ל"ה
 פרצה, מטעם אחר הוא דכתב הכי והוא
 משום דאי הו"ל פרצה לא הוי מהני בי' לו"ק
 ולד' הר"י הזקן דמצריך במקום העקמומית
 לחי או קורה, אך משום מפולש [דהוי קושיא
 לדברי הכל, אף לדעת התוס'] לא הקשה,
 ומבואר איפה דמזה ל"ה קשיא לי' דאע"פ
 דסבר פרצתו בד', אפ"ה הוי מצי למיסבר
 דל"ה מפולש, ומשום דסו"ס הו"ל פרצה מן
 הצד ומבואר בדבריהם דלא כד' מרן זלל"ה.

~~~~~ וביאורים ~~~~~

* והיינו דבאמת אין הלוק מועילים לסתמו דלוק אין סותמים פרצה אלא דלעולם א"צ סתימה כיון דהוא באמצע המבוי ומה דבעי לוק הוא דמ"מ הוי כראש המבוי ולזה הוא דמהני לוק

מילתא דפרוץ למקום המותר מתיר, ושוב ה"נ דכוותה לא יועיל לפטורי לו"ק בעקמומיתו מצד דהוא פרוץ למקום המותר והדרא קושיא לדוכתא.

ברם יש לחלק דודאי להתיר את המבוי ולפטרו מכל וכל א"א דדין מפולש אית לי' ולזו בעי' צוה"פ כדין מבוי המפולש, אך כ"ז לענין עיקר תיקונו, אבל בעקמומיתו דאין דינו אלא משום פרצתו למבוי הב', לזו מהני שפיר מה דפרוץ למקום המותר דשוב אין כאן פרצה הטעונה תיקון ודו"ק.

ביאור ד' הגמ' דלשמואל ביותר מעשר בודאי הו"ל כמפולש הא ב' פרצותיו לרה"ר אין בהן י' - ד' החזו"א (ס' ס"ה ס"ק כ"ז - כ"ה) בביאור הדברים - מיהו פרצת ד' שאני

ו. שם בגמ' במאי עסקינן אילימא ביותר מעשר בהא לימא שמואל תורתו כסתום וכו'. ישל"ע במאי דאמר הש"ס דפשיטא דשמואל מודה בכה"ג דהו"ל מפולש, הא ב' ראשין הפתוחים לרה"ר אין בהם י' [כמבואר בתוס' בד"ה רב אמר] ורק במקום העקמומית, וא"כ מאי פשיטא לי' כולי האי דמודה שמואל כה"ג דבעי צוה"פ ולו"ק כדרב.

ובחזו"א (ס' ס"ה ס"ק כ"ז - כ"ה) שקו"ט טובא בד' הש"ס ומסיק בסו"ד (ס"ק כ"ה) דצ"ל דקים להו לחזו"ל דכל שיש יותר מעשר בעקמומית אסור אף לשמואל דכיון דיש בעקמומית יותר מעשר, א"א להתיר את המבוי במחיצותיו הוא אלא במחיצות מבוי השני, ולזה מועיל עיקום הדפנות למחשב

למקום המותר - קושי' לפ"ז דא"כ יתקן רק מבוי א' והשני יותר ממילא מדין פרוץ למקום המותר - חילוק בין הנידונים

ה. והנה כתב הרא"ש בפסקיו (פ"א ס' ו') דלדעת רש"י דבעי' תיקון בעקמומית עביד צוה"פ בעקמומיתו ולו"ק בב' ראשיו א"נ צוה"פ בב' ראשיו ולו"ק בעקמומיתו, וק' כנ"ל היאך מהני לו"ק בעקמומיתו הא אין לו"ק מתירים את הפרצה וכמש"כ הראשונים*, ואע"פ דהכא שאני דדופני המבוי ממשיכים וכו"ל, מ"מ הרי הרשב"א כ' דאעפ"כ אין לו"ק מועיל שם למ"ד דפרצת ד' הוי פרצה, והרא"ש אליבא דרב קאי דס"ל פרצת מבוי בד' כדאמר בגמ' ולכאור' מבואר מזה דסבר כהריטב"א ולא כהרשב"א.

אמנם יש ליישב דעבדי לו"ק כנגד דופן הקצר וא"כ שוב הו"ל כראשו דמהני [דלא גרע מפרוץ לרה"ר או לכרמלית וכמובן] ואע"פ דרק למבוי א' הו"ל ראשו והשני עדיין הו"ל צידו י"ל דהשני נותר ממילא כיון דפרוץ למקום המותר אף שאין לו לא לחי ולא קורה וא"כ הרא"ש מצי שפיר למיסבר כהרשב"א דאף הכא לא מהני לו"ק בצדו כהרשב"א ולא כהריטב"א.

אך ישלה"ק לפ"ז דא"כ למאי בעי כלל צוה"פ בצדו הב' יעשה צוה"פ ולו"ק למבוי האחד ושוב השני יותר מדין פרוץ למקום המותר [ויתקן בלו"ק בראשו ותיסגי בזה] ומדהא לא מהני - מדאצרכי' ב' צוה"פ מב' רוחות - ש"מ לכאור' דלא אמרי' האי

~~~~~ וביאורים ~~~~~ הערות ~~~~~

* דאע"פ שברוח רביעית מהני לו"ק, היינו בראש המבוי, לא כן הכא דהוי מצידו הו"ל פרצה ואין לו"ק מתירים את הפרצה, וזה כסברת הבית מאיר ס' שס"ד. ה"ה

מכוונים זכנ"ז, אלא ודאי דמה דהפרצות לא הוי זכנ"ז לא אכפ"ל, אלא בעי שהפרצות יהיו בב' רוחות זכנ"ז לאפוקי בצידו ז"א ב' פרצות ברוחות מזרח דרום וכדו', בזה לא הוי מפולש, ובמבוי עקום שיש בעקמומיותו יותר מי' בזה בטל שם פרצה בצדו וחייל עלי' שם פרצה בראשו וב' פרצות בב' ראשו שפיר מהני אע"פ דל"ה מכוונים זכנ"ז וכשנ"ת ודו"ק.

ביאור סוגיא דמבוי שכלה לרחבה (ס' ח') - מבואר בסוגיא דמבוי שכלה לאמצע מבוי דינו כמפולש וכ"ה בחזו"א - ביאור הדברים דתליא אי רגלי המבוי היוצאים

אית בי' שיעור עומד מרובה על הפרוץ או לא

ח. בגמ' ח' א' מבואר דמבוי שכלה לרחבה תליא דכלה לאמצע רחבה מותר

[לשמואל דמבוי עקום דינו כסתום] אבל כלה לצידו המבוי נעשה כמפולש. והנה מדנקט מבוי שכלה לרחבה, משמע דמבוי שכלה למבוי אף כשכלה לאמצע מבוי דינו כמפולש [וכ"כ בחזו"א (ס' ס"ה ס"ק מ"ז) עיי"ש] והטעם בזה דכיון דהמבוי ההולכת מדרום לצפון יש לה פרצות ברוחות מזרח ומערב ובזו מודה שמואל אף בפרצת ד' דהו"ל מפולש, והנה אי רגלי המבוי היוצאים ממנו לרוח מערב - לא יצאו אלא במקצת כזה: [ציור ב'] ודאי יהי' דינם עדיין כמבוי הגדול שדינו כמפולש ואין הוא נידון בפנ"ע, אמנם כשיהי' אורך המבוי היוצא - בשיעור עומד מרובה על הפרוץ כזה: [ציור ג'] אז אפשר לדונו בפנ"ע, דכיון דפרצתו בצידו שוב הו"ל מבוי עקום דלשמואל דינו כסתום.

אמנם כ"ז כשאין פרצתו י', אבל הכא שרוחב המבוי ההולך מדרום לצפון - עשרה, נמצא דיש למבוי היוצא - פרצת י' וכל שיש פרצת י' שוב בטל העומד, דפרצת י' ופרוץ מרובה א' הוא [ובזה שפיר יבואר הא דמבוי שכלה למבוי אסור אף כשהוא

כמפולש ביושר. וכ"ז בפרצת י' אבל בפרצת ד' דס"ל לשמואל דל"ה פרצה וניתר המבוי במחיצותיו הוא, ואין הוא נזקק למחיצות חבירו, שפיר ניתר כ"א לעצמו ונידון כפרצה מן הצד דל"ה מפולש. ולד' הריטב"א דס"ל לשמואל דפרצתו בד' ואפ"ה ל"ה כמפולש צריך לחלק כנ"ל דפרצת ד' דל"ה דין פרצה במחיצות [מדבחצר ל"ה פרצה אלא במבוי] לכן לא מועיל פרצה זו לאשווי כמבוי א' ולאשווי כמפולש וכאמור.

מחדש יסוד גדול דמבוי שיש בו פרצות בב' רוחות זכנ"ז, אף שהפרצות גופיהו אינם זכנ"ז בזה אף שמואל מודה דהו"ל כמפולש, דב' רוחות זכנ"ז חשיב כמפולש ביושר ולא בעיקום

ז. אמנם כ"ז במבוי שפרצתו בצדו, אבל אם פרצותיו בב' רוחות זכנ"ז, אף שהפרצות גופיהו אינם זכנ"ז כזה: [ציור א] בזה אף שמואל מודה דהו"ל מפולש, דב' רוחות זכנ"ז חשיב כמפולש ביושר ולא בעיקום, וד"ז מוכח מכמה דוכתי וכמו שיבואר א. מהא דשקו"ט הש"ס (ס' ח' נסו"ע) דחצר אי רק בפרצות זה שלא כנגד זה ל"ה מפולש או אפי' בפרצות זכנ"ז, משמע דהא מיהא במבוי בכל גווני הו"ל כמפולש, דאל"כ ובמבוי נמי ל"ה מפולש אלא זה כנגד זה ממש, מאי איכא למידן בחצר בזה הא פשיטא דאין דין החצר ממש כמבוי וכיון דבמבוי זו היא דהוי מפולש ולא זולת ודאי דחצר ל"ה מפולש כה"ג ומאי קס"ד לספוקי בהו ודו"ק. ב. דהלא בפרצת י' דאמר הגמ' דהו"ל כמפולש ונת' בחזו"א הנז"ל דטעמא כיון דבעי למחיצות חבירו הו"ל כמבוי א' ונעשה מפולש, והנה אף דנוכל לומר דנעשה למבוי א' שב' ראשו הפתוחים לרה"ר אלו הם ב' ראשו, ולכך הו"ל כמפולש, אבל זה כנגד זה ממש ודאי לא הוי דסו"ס הפרצות אינם

הוא נידון כמבוי ההולך דרום וצפון שפירצותיו מכוונים זכנ"ז - ואז המבוי משנה דינו משום דאית לי' עומ"ר, וא"כ פשוט דכל דאיכא פרצת עשר שוב נפל דינא דעומ"ר והדר הדין דנעשה כמבוי מפולש שב' פירצותיו מכוונים זכנ"ז, וראוי להיות דינו כמפולש אף לשמואל ולמה הוצרך רש"י לסברא חדשה ולדמותו לסוגיא בדף ו' א' דהתם הוי חידושא רבתא כנ"ל, ואולי נקיט לה משום דהוי נחא לי' לאתויי מגמ' מפורשת וצ"ע.

יישוב להנ"ל את שיטת מורו הזקן של רש"י ז"ל דלית לי' מקורו של רש"י ואכן לדידי' הו"ל המקור מהכא
י. אמנם אם אין בידינו ליישב ד' רש"י ז"ל עכ"פ יש למצוא פתרון בזה לשיטת מורו הזקן של רש"י ז"ל דס"ל דבעי תיקון בעקמומית, וא"כ לדידי' קושיי' הש"ס בדף ו' א' דלא מצינן לאירויי דאיכא בעקמומית יותר מעשר - הוי משום דא"כ לא מהני לחי התם וכדפרש"י הכי שם, וא"כ לית לן שום מקור להאי חידושא דביתר מעשר מודה שמואל דהוי כמפולש, ולפ"ז היאך איפה יבאר סוגיית גמ' דידן דהכא מבוי שכלה לרחבה הוי כמפולש אע"פ שאין פרצותיו מכוונים זכנ"ז, ואע"פ דאיכא יותר מי' - הא מ"מ אליב' לית לן מקור להאי חידושא דמודה שמואל ביותר מי'.

אך להנ"ל מבואר שפיר דאה"נ לדידי' נוכל לפרש כפשוטו דכיון דכל מה דהמבוי היוצא ל"ה כמבוי הגדול שפרצותיו מכוונים זכנ"ז אינו רק משום דאית לי' עומ"ר, והכא דאיכא פרצת י' בטל העומ"ר, ושוב הדר דינו כמבוי הגדול וא"ש ד' הסוגיא אף לדידי' ודו"ק.

באמצעו, אע"פ שרוחב המבוי ההולך דרום צפון - פחות מעשר, ומבואר בחזו"א דמבוי עקום אשר א' יש בו י' והשני אין לו י' - זה שפרצתו י' אסור והשני מותר. הכא שאני דאע"פ שאין לו י' שניהם אסורים. והטעם, דהמבוי ההולך דרום צפון אף בפרצת ד' נאסר כיון שפרצותיו בב' רוחות זכנ"ז, והמבוי ההולך מזרח מערב יש לו פרצת י' שפיר ראויים שניהם להיות אסורים ודו"ק היטב בזה].

קושיא ע"ד רש"י ו' א' דלא אייתי מהכא הטעם דבפרצת י' מודה שמואל דתורתו כמפולש

ט. אמנם ישלה"ק לפ"ז דהנה מבואר בגמ' (ס' א') במבוי שכלה לרחבה דמותר - היינו בכלה לאמצע רחבה, אבל אם כלה לצידי רחבה אסור. ואע"פ שרחבה אשר דינה כחצר אין דינה כמפולש, מבואר ברש"י (ד"ה אכל כלה) דמ"מ הכא שכותלי אורך המבוי שוה לא' מכותלי אורך הרחבה ונראה כמבוי אורך ומושך עד רה"ר שכנגדו, מיחזי כמפולש ואסור. וכ' רש"י עוד (נד"ה אכל זכנ"ז) דהכא אף שמואל מודה דאע"פ דלדידי' מבוי עקום דינו כסתום, מ"מ כיון דאיכא יותר מי' בעקמומית, שפיר מודה שמואל בזה דהוי מפולש מידי דהוי כמבוי עקום דאמר בגמ' (ו' א') דמודה שמואל ביותר מי' דדינו כמפולש עכ"ד רש"י. וישל"ע דהרי מה דאיתא בגמרא דשמואל מודה ביותר מי' הוי חידושא יתירא וכמו דשקו"ט החזו"א בזה [הו"ד לעיל (סק"ו) יעו"ש] ולכא' הכא לא הי' צריך לזה דכיון שנתבאר דהמבוי היוצא לרוחות מזרח ומערב בהכרח צריך שיהי' במחיצותיו שיעור לסתום עומד מרובה על הפרוץ - דכל דל"ה הכי שוב

